

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อเริ่มอาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรมีการปกครองแบบราชาธิปไตยโดยมีฐานแนวคิดแบบปิตุราชาเป็นหลักในการปกครอง พระมหากษัตริย์ทรงมีฐานะเปรียบเสมือนพ่อ ผู้ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองดูแลลูกๆ ต่อมาเมื่ออาณาจักรเริ่มขยายอาณาบริเวณ โครงสร้างทางการเมืองการปกครองและฐานอำนาจทางการเมืองเริ่มมีความซับซ้อนมากขึ้น แนวคิดปิตุราชาจึงถูกแทนที่ด้วยแนวคิดธรรมราชามาเป็นหลักในการดำเนินนโยบายทางการเมืองการปกครองโดยมีหลักธรรมและคำสอนของศาสนาพุทธเป็นแนวทางในการปกครองดูแลประชาชนและอาณาจักร แต่เมื่ออาณาจักรสุโขทัยล่มสลายลง อาณาจักรอยุธยาครองความเป็นใหญ่โดยยังคงมีรูปแบบการปกครองราชาธิปไตยเป็นรากฐาน แต่ได้แทรกแนวคิดเทวราชามาเป็นแนวทางหลักในทางการเมืองการปกครอง โดยพระมหากษัตริย์เปรียบเสมือนดังเทพเจ้าอวตารลงมาเพื่อทำหน้าที่คุ้มครองดูแลประชาชนและปกครองอาณาจักรให้มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมั่นคง สถานะของพระมหากษัตริย์ได้รับการยกย่องผ่านทางพิธีกรรมธรรมเนียมปฏิบัติต่างๆ และผ่านทางสถาปัตยกรรมที่มีการตกแต่งที่ประทับหรือพระราชวังให้มีความอลังการ จึงทำให้พระมหากษัตริย์ทรงมีฐานะและพระราชอำนาจครอบคลุมเหนือดินแดนได้เบ็ดเสร็จเฉพาะในทางทฤษฎีเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ไม่สามารถครอบคลุมได้เบ็ดเสร็จเด็ดขาดทั้งหมด เพราะว่าอำนาจในทางการเมืองการปกครองยังคงตกอยู่กับบรรดากลุ่มขุนนางชั้นสูงที่มีทั้งอำนาจผูกขาดในระบบเศรษฐกิจ การค้าการขายไว้กับกลุ่มของตน และมีกำลังไพร่พลเป็นจำนวนมากในสังกัดมูลนาย (ลิขิต ธีรเวคิน 2554: 17-51) ซึ่งรูปแบบการปกครองของอาณาจักรอยุธยาได้มีการใช้สืบทอดมาเป็นระยะเวลายาวนาน จนกระทั่งถึงยุคสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจึงได้มีการนำแนวคิดธรรมราชามาเป็นแนวทางหลักในทางการเมืองการปกครองอีกครั้งเพื่อสร้างความสงบสุขในแผ่นดิน ต่อมาเมื่อลัทธิจักรวรรดินิยมเริ่มแผ่ขยายเข้ามาในภูมิภาคแห่งนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติต่างๆ เพื่อนำพาประเทศสู่ความเป็นสมัยใหม่ตามแนวทางตะวันตก แต่การเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นสมัยใหม่ในทางการเมืองการปกครองที่เป็นรูปธรรมได้เริ่มเกิดขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้

เสด็จขึ้นครองราชย์ต่อจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยการสนับสนุนของกลุ่มขุนนางชั้นสูงและพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ที่อยู่มาตั้งแต่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า แต่อำนาจในการเมืองการปกครองและการบริหารราชการแผ่นดินในช่วงแรกนั้นต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ธารทอง ทองสวัสดิ์ 2552: 5-8)

ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมายุครบ 20 พรรษา พระองค์ได้เข้าพิธีพระบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 จากนั้นพระองค์ทรงบริหารราชการแผ่นดินด้วยพระองค์เอง พระองค์ทรงเริ่มมีการปรับปรุงและปรับเปลี่ยนบ้านเมืองสู่ความสมัยใหม่ด้วยพระบรมราโชบายให้มีการปรับเปลี่ยนขนบธรรมเนียมประเพณี และค่านิยมของสังคมรวมถึงระบบเศรษฐกิจการค้า การคลัง การภาษีอากร ระบบกฎหมายทางศาล และความเป็นอยู่ของประชาชน ให้เป็นที่ยอมรับของชาติมหาอำนาจชาติตะวันตก ที่กำลังแผ่ขยายอำนาจเข้ามาครอบครองในภูมิภาคแห่งนี้ (สุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล 2552: 48) ในเวลาต่อมาพระองค์ทรงมีพระบรมราโชบายให้มีการจัดตั้งกระทรวง ทบวง กรม ขึ้นมาใหม่ในส่วนกลาง โดยมีเสนาบดีเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในแต่ละกระทรวง ส่วนในภูมิภาคมีการรวบรวมหัวเมืองต่างๆเข้ามาเป็นมณฑลเทศาภิบาล โดยมีข้าหลวงเป็นผู้ดูแล ทำหน้าที่ต่างพระเนตรพระกรรณออกไปควบคุมแหล่งอำนาจดั้งเดิมตามหัวเมืองต่างๆ ซึ่งทำให้อำนาจทั้งหมดถูกรวบรวมเข้าสู่ศูนย์กลางไว้ที่พระองค์ท่าน ก่อให้เกิดผลสำเร็จในการสร้างรัฐที่สามารถควบคุมอาณาบริเวณชายขอบดินแดนให้เกิดความสงบเรียบร้อยสามารถแสดงให้เห็นถึงการมีอำนาจอธิปไตยที่มีประสิทธิภาพเหนือดินแดนและยังสามารถสร้างความแข็งแกร่งให้กับศูนย์กลางแห่งอำนาจทั้งปวง ส่งผลทำให้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีประสิทธิภาพสูงสุดสามารถนำพาประเทศสู่ความทันสมัยและพ้นภัยจากการล่าอาณานิคมของชาติมหาอำนาจตะวันตก (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2554: 57-59) แต่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวผ่านถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการทำทลายพระราชอำนาจและระบอบการปกครอง ด้วยการเรียกร้องให้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครอง โดยกลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ที่เป็นทั้งข้าราชการระดับกลางในระบบราชการของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และชนชั้นนำ จนกระทั่งเกิดการปฏิวัติยึดอำนาจในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 ทำการล้มล้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่อำนาจอธิปไตยสูงสุดเป็นของปวงประชาชน อันเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างรัฐประชาชาติ ซึ่งมีความแตกต่างจากการปฏิรูปแผ่นดินและการสร้างรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่อำนาจอธิปไตยสูงสุดเป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์อย่างแท้จริง (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ 2553: 10-11)

สำหรับแนวคิดและแบบแผนวิธีการในการดำเนินการทางการเมืองการปกครองการของพระมหากษัตริย์ในอดีตที่ผ่านมา เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองการปกครองมีลักษณะ

เป็นการสถาปนาวงศ์ตระกูลของตนขึ้นเป็นราชวงศ์ มีการปราบดาภิเษกและมีการสืบสายโลหิตต่อกันมา ส่วนการใช้อำนาจในทางการเมืองการปกครองมีการใช้กำลังในการสู้รบทำศึกสงครามกัน มีการใช้อำนาจที่มีฐานมาจากกลุ่มเชื้อพระวงศ์และกำลังไพร่พลในสังกัด และการรักษาพระราชอำนาจ มีฐานแนวคิดธรรมราชาและเทวราชาเป็นกลไกรองรับในการรักษาพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ แต่แนวคิดธรรมราชาและเทวราชาสามารถช่วยสร้างความร่มเย็นเป็นสุขต่อประชาราษฎร์ ช่วยรักษาพระราชอำนาจและช่วยรักษาสถานภาพของพระมหากษัตริย์ไว้ได้แค่เพียงในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ถ้าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดที่ทรงมีฝีมือในการรบที่เข้มแข็งสามารถสร้างคุณหรือต่อรองอำนาจกับบรรดาเชื้อพระวงศ์และบรรดากลุ่มขุนนางชั้นนำได้ พร้อมกับดำรงตนไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม¹ ด้วยแล้ว พระมหากษัตริย์ก็จักสามารถปกครองแผ่นดินได้อย่างมั่นคง (ณรงค์ พ่วงพิศ 2555: 747-759) จึงเห็นได้ว่าวิวัฒนาการของรัฐในแบบราชาธิปไตยได้ดำเนินมาถึงจุดสมบูรณ์สูงสุดในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเกิดรัฐในแบบรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์อธิปัตย์ พระราชอำนาจของพระองค์และสถาบันพระมหากษัตริย์มีความเป็นเอกภาพอย่างแท้จริง ครั้นเมื่อเกิดสถานการณ์ทางการเมืองจากภายนอกและภายในราชอาณาจักรเข้ามากระทบต่อพระองค์และรัฐ พระองค์ก็ทรงฟันฝ่าต่อสู้กับสถานการณ์ทางการเมืองต่างๆ ด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ที่ทรงดำเนินการทางการเมืองด้วยแนวคิดและพระบรมราโชบายทางการเมืองต่างๆ เพื่อนำพาประเทศให้รอดพ้นภัยจากการล่าอาณานิคมของชาติมหาอำนาจตะวันตกและเพื่อรักษาสถานภาพของพระองค์ให้มีความมั่นคงเหมือนดัง เมื่อตอนที่พระองค์มีพระชนมายุ 15 พรรษา พระองค์ต้องพบกับสถานการณ์ภายในที่บีบคั้นทำให้พระองค์ทรงตกอยู่ในฐานะ “เหมือนตะเกียงริบรี่จวนดับ” พระองค์ทรงดำเนินพระองค์ให้รอดพ้นปลอดภัยนี้มาได้ (ชารทอง ทองสวัสดิ์ 2552: 6-8)

การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระปรีชาสามารถรวบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางได้จึงนำมาซึ่งรัฐในแบบรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พัฒนารัฐสู่รัฐสมัยใหม่ให้มีความเจริญก้าวหน้าและรอดพ้นภัยจากการล่าอาณานิคมของชาติมหาอำนาจตะวันตก พระองค์ทรงมิได้ใช้เพียงแค่แนวคิดเทวราชาและแนวคิดธรรมราชาในทางการเมืองการปกครองเท่านั้น แต่พระองค์ยังทรงนำแนวคิดและแนวนโยบายทางการเมืองตามแนวทางตะวันตกมาปรับใช้ในทาง

¹ในสังคมไทย ศาสนาพุทธมีอิทธิพลและความสำคัญต่อสังคม ราชหรือผู้ปกครองจึงถูกตั้งเกณฑ์ไว้ให้ต้องเป็นผู้มีคุณธรรมในการปกครอง โดยคุณธรรมมี 10 ประการ ซึ่งเรียกว่าทศพิธราชธรรม ได้แก่ การเสียสละสิ่งของ ความประพฤติดีงาม การเสียสละความสุขสำราญ ความซื่อตรง ความข่มใจ ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน และความวางใจเป็นกลาง

การเมืองการปกครองด้วย ซึ่งทำให้พระองค์มีพระราชอำนาจมากจนสามารถกล่าวอ้างคำว่า “รัฐ” คือ “ข้า” (ธโรธร ตูทองคำ 2551: 20) ในบริบทสังคมที่ชนชั้นนำชาวสยามต่างก็รับรู้ถึงเรื่องแนวคิด เสรีภาพ ความเสมอภาคและประชาธิปไตยกันมาพอควร จากหนังสือพิมพ์ที่หมอบรัดเลย์” ซึ่งได้ตีพิมพ์เนื้อหาสาระของรัฐธรรมนุญประเทศอเมริกาเป็นภาษาไทยลงในหนังสือจดหมายเหตุฉบับวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2408 (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ 2539: 59-66) กอปรกับสถานการณ์ของสยามก็ยังมีปลอดภัยจากการคุกคามของชาติมหาอำนาจด้วย ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว สถานการณ์ของสยามก็มีลักษณะคล้ายกับสถานการณ์ที่เคยเกิดขึ้นบนคาบสมุทรอิตาลีในยุคสมัยของมาเคียเวลลี กล่าวคือเจ้าผู้ครองนครรัฐต่างๆ ในคาบสมุทรอิตาลีขาดเอกภาพทางอำนาจ เกิดความขัดแย้งกันเอง รัฐต่างชาติเข้ามารุกรานนครรัฐต่างๆ ไม่มีกองกำลังทหารแห่งชาติของตนเอง ขาดผู้นำที่มีอำนาจเด็ดขาดในการรวบรวมชาติอิตาลีให้เป็นหนึ่งเดียวอย่างมีเอกราช (ทอมป์สัน 1964 อ้างถึงใน นันทาโชติกะปุณะ และ นีออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (แปล) 2515: 8-9) ซึ่งปรากฏการณ์ทางการเมืองต่างๆ เหล่านี้ ล้วนมีอิทธิพลผลักดันให้นักคิดทางการเมืองตะวันตกสมัยใหม่อย่าง นิโคโล มาเคียเวลลี มีกรอบแนวคิดทางการเมืองเป็นของตนเอง ซึ่งมาเคียเวลลีได้ถ่ายทอดแนวคิดและแนวนโยบายทางการเมืองด้านต่างๆ ผ่านหนังสือที่สร้างชื่อเสียงให้กับตัวของเขา คือหนังสือ “เจ้าผู้ปกครอง” (The Prince) ซึ่งมาเคียเวลลีมุ่งหวังให้หนังสือเจ้าผู้ปกครองเป็นคู่มือในทางปฏิบัติสำหรับเจ้าผู้ปกครอง ในการสร้างรัฐอิตาลีให้มีความมั่นคงและการรวมชาติอิตาลีเป็นหนึ่งเดียวกัน และมาเคียเวลลีก็ยังได้เขียนหนังสือเรื่อง “คำบรรยายของลิวี” ซึ่งมีเรื่องสำคัญๆ ที่ได้ถูกละไว้ในหนังสือเจ้าผู้ปกครอง แต่ได้นำมากล่าวในหนังสือคำบรรยายของลิวี เพื่อให้บุคคลธรรมดาหรือเจ้าผู้ปกครองได้เรียนรู้เรื่องราวของมหาชนรัฐโรมันโบราณในการที่จะพิทักษ์รักษารัฐไว้ให้มีความมั่นคง (สมบัติ จันทร์วงศ์ 2552: 22-29) นอกจากนี้ กรอบแนวคิดทางการเมืองของมาเคียเวลลี ก็ยังมีอิทธิพลต่อบรรดาเจ้าผู้ปกครองหรือผู้นำทางการเมืองในเวลาต่อมาด้วย เช่น พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส (ค.ศ. 1638-1715) นโปเลียนมหาราช (ค.ศ. 1769-1821) และ ออตโต ฟอน บิสมาร์ก (ค.ศ. 1815-1898) เป็นต้น (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ 2555: 231) จึงทำให้ผู้วิจัยมีคำถามหรือข้อสงสัยว่าแนวคิดและพระบรมราโชบายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงนำมาปฏิบัติใช้ในทางการเมืองการปกครองเหมือนกับกรอบแนวคิดทางการเมืองของมาเคียเวลลีหรือไม่

ฉะนั้นงานวิจัยนี้ จึงมีโจทย์วิจัยหรือปัญหาวิจัยดังนี้ แนวคิดทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความเหมือนกับแนวคิดทางการเมืองของมาเคียเวลลีหรือไม่ และพระบรมราโชบายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเหมือนกับแนวนโยบายทางการเมืองของมาเคียเวลลีหรือไม่ โดยการวิจัยนี้มีการใช้กรอบแนวคิดที่สำคัญดังนี้ แนวคิดจิตวิทยาทางการเมือง แนวคิดสถาบันพระมหากษัตริย์ กรอบแนวคิดทาง

การเมืองของมาเก๊าเขตบริหารพิเศษ และแนวคิดความทันสมัยทางการเมือง เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดและพระบรมราโชบายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามกรอบแนวคิดทางการเมืองของมาเก๊าเขตบริหารพิเศษ ในเรื่องภาวะแห่งการเป็นผู้นำทางการเมือง ซึ่งใช้คุณธรรมความสามารถทางการเมืองอย่างมีศิลปะ ในการดำเนินการทางการเมืองการปกครอง นำมาซึ่งการได้อำนาจและสามารถรักษาอำนาจ เพื่อรักษาความมั่นคงแห่งรัฐและรวมชาติเป็นหนึ่งเดียวอย่างมีเอกราช

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาแนวคิดและพระบรมราโชบายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามกรอบแนวคิดทางการเมืองของมาเก๊าเขตบริหารพิเศษ มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเปรียบเทียบกับแนวคิดทางการเมืองของมาเก๊าเขตบริหารพิเศษ
- 2.2 เพื่อศึกษาพระบรมราโชบายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเปรียบเทียบกับแนวคิดทางการเมืองของมาเก๊าเขตบริหารพิเศษ

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาแนวคิดและพระบรมราโชบายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามกรอบแนวคิดทางการเมืองของมาเก๊าเขตบริหารพิเศษ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้ แนวคิดจิตวิทยาทางการเมือง แนวคิดสถาบันพระมหากษัตริย์ กรอบแนวคิดทางการเมืองของมาเก๊าเขตบริหารพิเศษ และแนวคิดการสร้างรัฐชาติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 แนวคิดจิตวิทยาทางการเมือง

ผู้นำทางการเมืองแต่ละบุคคลย่อมมีภูมิหลังที่มาและการเจริญเติบโตภายใต้สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน จึงทำให้ผู้นำทางการเมืองมีโอกาสได้รับรู้ หรือเรียนรู้เรื่องราวทางการเมืองแตกต่างกัน ซึ่งการเรียนรู้ทางการเมืองโดยทางอ้อมสามารถเริ่มได้ตั้งแต่วัยเยาว์ สามารถเรียนรู้ได้จาก สถาบันครอบครัว โรงเรียน หรือบุคคลผู้ใกล้ชิดที่ร่วมกันถ่ายทอดความรู้หรือประสบการณ์ทางการเมืองต่างๆ ให้กับผู้นำได้สัมผัสซึมซับเรื่องราวทางการเมืองตั้งแต่วัยเยาว์ จนก่อให้เกิดหน่อความคิดทางการเมืองเป็นของตนเอง ต่อมาเมื่อผู้นำเจริญเติบโต และเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง ผู้นำย่อมมีโอกาสได้เรียนรู้เรื่องราวทางการเมืองโดยตรงตามแต่ละสถานภาพของตนเองในสภาพแวดล้อมทางการเมืองต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในประเทศ หรือภายนอกประเทศตามในแต่

ละช่วงเวลา จึงทำให้ผู้นำทางการเมืองแต่ละบุคคล มีพฤติกรรมทางการเมืองที่เป็นของตนและเมื่อพบกับสถานการณ์ทางการเมืองต่างๆ ผู้นำทางการเมืองก็แสดงพฤติกรรมทางการเมืองออกมาไม่ว่าจะเป็นเรื่องของแนวคิดทางการเมือง หรือแนวนโยบายทางการเมืองในรูปแบบที่เป็นทางการให้สาธารณชนรับรู้หรือในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการให้แก่ผู้ใกล้ชิดได้รับทราบ

3.2 แนวคิดสถาบันพระมหากษัตริย์

ในรัฐหรือประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตย ผู้นำทางการเมืองที่ถืออำนาจสูงสุดคือ องค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งมีสถานภาพเป็นทั้งประมุขแห่งรัฐและประมุขฝ่ายบริหาร โดยองค์พระมหากษัตริย์มีบทบาทเป็นเจ้าชีวิตของประชาชน เป็นเจ้าที่ดินทั่วทั้งแผ่นดิน เป็นผู้คุ้มครองให้ประชาชนมีความปลอดภัยอยู่ดีมีสุข และเป็นผู้ปกป้องดินแดนจากศัตรูข้าศึก รวมถึงขยายอำนาจให้ครอบคลุมเหนือดินแดนอื่นๆ ซึ่งพระมหากษัตริย์สามารถแสดงบทบาทหรือพฤติกรรมทางการเมืองการปกครองผ่านตามโครงสร้าง และกระบวนการทางการเมืองต่างๆ ที่มีระเบียบแบบแผน หรือจารีตประเพณีเป็นข้อกำหนดอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งโครงสร้างและแบบแผนนี้กลายมาเป็นสถาบันทางการเมือง ซึ่งเรียกสถาบันทางการเมืองนี้ว่าสถาบันกษัตริย์หรือสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งประกอบด้วยตัวขององค์พระมหากษัตริย์ กลุ่มเชื้อพระวงศ์ และกลุ่มขุนนางต่างๆ ที่อยู่ใกล้ชิด หรืออยู่แวดล้อมองค์พระมหากษัตริย์ภายใต้สถาบันพระมหากษัตริย์ โดยร่วมกันดำเนินกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ และสามารถจัดสรรแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ ให้แก่สังคมรวมถึงใช้อำนาจในการป้องกันคุ้มครองดูแลประชาชนและสร้างความมั่นคงแห่งรัฐรวมถึงธำรงรักษาสถาบันกษัตริย์ให้มีความมั่นคงถาวรสืบไป แต่อำนาจของพระมหากษัตริย์ทั้งหมดนี้มิสามารถถ่ายโอนสู่พระมหากษัตริย์องค์ใหม่ได้ทั้งหมด กษัตริย์พระองค์ใหม่จึงต้องกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจสูงสุดเด็ดขาดด้วยพระองค์เองเป็นสำคัญ

3.3 กรอบแนวคิดทางการเมืองของมาเคียเวลลี

นิโคโล มาเคียเวลลี (Nicolo Machiavelli) เป็นทั้งนักการเมืองและนักการทูตชาวอิตาลี ผู้เป็นนักปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ที่มีมุมมองในแบบรัฐที่เป็นจริง มาเคียเวลลีได้ถ่ายทอดแนวคิดและแนวนโยบายทางการเมืองต่างๆ ของตนเองที่ได้มาจากการเรียนรู้ทั้งจากหนังสือที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางการเมืองการปกครองในอดีตและจากเหตุการณ์ทางการเมืองที่ตนเองพบปะมาด้วยตนเอง โดยรังสรรค์มาเป็นเนื้อหาด้วยบทผ่านทางผลงานหนังสือที่สร้างชื่อเสียงให้กับมาเคียเวลลีอย่างมาก ก็คือหนังสือที่ชื่อว่า “เจ้าผู้ปกครอง” (The Prince) ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นคู่มือหรือคำสอนให้แก่เจ้าผู้ปกครองได้มีแนวคิด และวิธีการในการกระทำทางการเมืองต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจและรักษาอำนาจของเจ้าผู้ปกครองโดยมีผลประโยชน์แห่งรัฐเป็นสำคัญ ส่วนหนังสืออีกหนึ่งเล่มที่มาเคียเวลลีเขียน ชื่อว่า “คำบรรยายของ ลีวี” (The Discourses on Livy) ที่

กล่าวถึงระบอบการเมืองปกครองแบบมหาชนรัฐโรมันโบราณว่าเป็นสิ่งที่พึงประสงค์สำหรับเจ้าผู้ปกครองหรือบุคคลทั่วไปที่มีศักยภาพที่จะสามารถกระทำการเปลี่ยนแปลงรัฐสู่มหาชนรัฐโรมันโบราณได้ เพราะวาระบอบการเมืองการปกครองนี้เป็นระบอบการเมืองการปกครองที่ดี สามารถช่วยรักษารัฐให้มีความมั่นคงได้ในระยะยาวนานกว่ารัฐที่มีเจ้าผู้ปกครองถือครองอำนาจทั้งหมดไว้กับตัวตนเอง และที่สำคัญผู้ปกครองยังต้องยึดโยงกับประชาชนเป็นหลักสำคัญ ฉะนั้นการศึกษาแนวคิดทางการเมืองของมาเคียเวลลี ผ่านการตีความตามตัวบทในหนังสือเรื่อง “เจ้าผู้ปกครอง” เพียงเล่มเดียวอาจทำให้เข้าใจและเข้าถึงแนวคิดทางการเมืองของมาเคียเวลลีได้ไม่ครอบคลุมหรืออาจได้ทราบเพียงความคิดในมุมใดมุมหนึ่งของมาเคียเวลลีเท่านั้น แต่ถ้าทำการศึกษาเพิ่มเติมผ่านตามเนื้อหาตัวบทในหนังสือเรื่อง “คำบรรยายของ ลีวี” จะสามารถทำให้เข้าใจและทราบถึงแนวคิดและแนวนโยบายทางการเมืองของมาเคียเวลลีในมุมมองที่หลากหลายครอบคลุมเพิ่มมากขึ้นทั้งในเรื่องการจัดรูปแบบหรือแบบแผนทางการเมืองการปกครองภายในแห่งรัฐ การออกกฎหมายบังคับใช้ภายในรัฐ การทหารและการสงคราม การจัดการเกี่ยวกับกิจการภายนอกแห่งรัฐและการส่งเสริมสิทธิประโยชน์แก่ประชาชน

3.4 แนวคิดความทันสมัยทางการเมือง

ผู้นำทางการเมืองหรือผู้ปกครองของแต่ละประเทศต่างมีแนวคิดทางการเมืองของตนเองเป็นฐานรองรับพฤติกรรมหรือการแสดงออกทางการเมือง เมื่อผู้นำทางการเมืองหรือผู้ปกครองต้องพบกับสถานการณ์ทางการเมืองต่างๆที่เข้ามากระทบต่อรัฐ ผู้นำทางการเมืองหรือผู้ปกครองต้องทำหน้าที่ในการตัดสินใจทางการเมือง เพื่อกำหนดแนวนโยบายทางการเมืองต่างๆ ออกมาสู่การปฏิบัติ ส่วนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอาจส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางการเมือง สถาบันทางการเมือง กลุ่มบุคคลภายในขอบเขตอำนาจแห่งรัฐ หรือความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนำไปสู่ความทันสมัยทางการเมืองอันเป็นผลดีต่อประเทศ เช่น การรัฐให้มีความมั่นคง การรวมชาติเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างมีเอกราช ผู้ปกครองมีเอกภาพในทางการเมืองการปกครอง ประเทศมีความทันสมัย เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง และสังคมมีความสุข

4. สมมติฐานการวิจัย

การศึกษาแนวคิดและพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เทียบกับกรอบแนวคิดทางการเมืองของมาเคียเวลลี มีสมมติฐานการวิจัย คือ

4.1 แนวคิดทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเหมือนกับแนวคิดทางการเมืองของมาเคียเวลลี

4.2 พระบรมราโชบายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เหมือนกับแนวนโยบายทางการเมืองของมาเคียเวลลี

5. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาแนวคิดทางการเมืองและพระบรมราโชบายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามกรอบแนวคิดทางการเมืองของมาเคียเวลลี มีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

5.1 ศึกษาแนวคิดและพระบรมราโชบายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผ่านทางเอกสารประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเน้น ศึกษาเอกสารที่มีถึงบุคคลผู้ใกล้ชิด เอกสารที่เป็นทางราชการในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2398-2453 และศึกษาผ่านทางบทสัมภาษณ์ของนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญที่มีความรอบรู้ในสถานการณ์ทางการเมืองต่างๆที่สำคัญต่อราชอาณาจักรสยามในรัตนโกสินทร์ตอนต้นรวมถึงเหตุการณ์ในช่วงระยะเวลาก่อนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ ช่วงเวลาเสด็จและหลังเสด็จประพาส สิงคโปร์ ชวา อินเดียและพม่า ช่วงวิกฤตการณ์วังหน้า วิกฤตการณ์ ร.ศ.112 การปฏิรูประบบราชการ การเลิกทาส และการจัดการปกครองหัวเมืองประเทศราช และเสด็จประพาสยุโรปทั้งสองครั้ง เป็นต้น

5.2 ศึกษาแนวคิดและแนวนโยบายทางการเมืองของมาเคียเวลลี ผ่านการตีความตามตัวบทเนื้อหาในหนังสือเรื่อง “เจ้าผู้ปกครอง” (The Prince) ที่แปลเป็นภาษาไทยโดย สมบัติ จันทรวงศ์ และ “คำบรรยายของ ลิวี” (The Discourses on Livy) ที่แปลเป็นภาษาอังกฤษ โดย “Harvey C. Mansfield” กับ “Nathan Tarcov”

6. ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาแนวคิดและพระบรมราโชบายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามกรอบแนวคิดทางการเมืองของมาเคียเวลลี ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมิได้มีเจตนาดูหมิ่นพระเกียรติของพระองค์ ผู้วิจัยเพียงต้องการศึกษาแนวคิดทางการเมืองและพระบรมราโชบายทางการเมืองของพระองค์ ซึ่งแสดงปรากฏออกมาในทางการเมืองปกครองแบบรัฐที่เป็นจริง เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้และความเข้าใจใหม่ๆในการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทย ผู้วิจัยจึงได้นำกรอบแนวคิดของมาเคียเวลลีมาเป็นกรอบในการศึกษาโดยมีจุดเน้นที่กรอบแนวคิด

จากหนังสือเจ้าผู้ปกครองและจากหนังสือคำบรรยายของลิวีเป็นกรอบเสริม ส่วนการเขียนตัวละคร ชื่อของมาเคียเวลลีเป็นภาษาไทย ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้ตัวละครชื่อ “Niccolo Machiavelli” เป็นภาษาไทยว่า “นิคโคโล มาเคียเวลลี” เฉพาะในส่วนที่เป็นการตีความเนื้อหาตัวบทและการแสดงความคิดเห็นของผู้วิจัยเอง ส่วนงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับมาเคียเวลลีและเอกสารอื่นๆยังคงใช้คำและตัวละครตามแบบเดิมในงานวรรณกรรมและต้นฉบับของเอกสารนั้นๆ

7. ข้อยกเว้นในการวิจัย

การศึกษาแนวคิดและพระบรมราโชบายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามกรอบแนวคิดทางการเมืองของมาเคียเวลลี เป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ ข้อมูลในประวัติศาสตร์มีค่อนข้างจำกัด เนื่องจากข้อมูลบางส่วนเป็นเอกสารลับ ในปัจจุบันมิสามารถเข้าถึงได้หรือข้อมูลบางอย่างมิได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งอาจทำให้งานวิจัยนี้ขาดหลักฐานข้อมูลที่สำคัญในบางเรื่องหรือบางประเด็น การตีความตามเอกสารอาจทำได้ไม่ถูกต้องครบถ้วนตามแนวคิดของพระองค์จริงๆ แต่ผู้วิจัยหวังว่าการนำแนวคิดและพระบรมราโชบายทางการเมืองของพระองค์ที่ได้จากข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้นั้น มาทำการเปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดของมาเคียเวลลี จะสามารถทำให้ทราบถึงแนวคิดและพระบรมราโชบายของพระองค์ท่านในวิถีทางการเมืองในแบบที่เป็นจริงออกมาได้

ส่วนการศึกษารอบแนวคิดทางการเมืองของมาเคียเวลลี ผู้วิจัยไม่สามารถศึกษาได้จากต้นฉบับเดิมซึ่งเป็นภาษาอิตาลีได้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาหนังสือ “เรื่องเจ้าผู้ปกครอง” (The Prince) ที่แปลเป็นภาษาไทย โดย สมบัติ จันทรวงศ์ ซึ่งได้มีการตรวจสอบกับงานแปลที่เป็นภาษาอังกฤษของ “Harvey C. Mansfield” พบว่ามีเนื้อหาตรงกัน ส่วนหนังสือ “คำบรรยายของ ลิวี” (The Discourses on Livy) ยังมิได้มีการแปลเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษารับภาษาอังกฤษ ที่แปลโดย “Harvey C. Mansfield” กับ “Nathan Tarcov” เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและสอดคล้องกันของเนื้อหา

8. นิยามศัพท์เฉพาะ

8.1 แนวคิดทางการเมือง หมายถึง ชุดความคิดทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีปฏิริยาต่อสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงเวลาต่างๆ

8.2 พระบรมราโชบายทางการเมือง หมายถึง หลักการหรือแนวทางปฏิบัติในการดำเนินกิจการทางการเมืองการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

8.3 กรอบแนวคิดทางการเมืองของมาเคลียเวลลี หมายถึง แนวคิดทางการเมืองที่มาเคลียเวลลีได้วิเคราะห์และวิจารณ์ นำเสนอสู่แนวนโยบายทางการเมืองในด้านต่างๆผ่านหนังสือ “เจ้าผู้ปกครอง” (The Prince) และหนังสือ “คำบรรยายของ ลีวี” (The Discourses on Livy) โดยมีจุดเน้นที่กรอบแนวคิดทางการเมืองผ่านหนังสือเจ้าผู้ปกครองเป็นกรอบหลัก

8.4 ความคิดทางการเมือง หมายถึง การแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ต่อปรากฏการณ์ทางการเมืองต่างๆที่เกิดขึ้น ซึ่งความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองของมนุษย์นี้มีรากฐานมาจากความรู้ ความเชื่อ และค่านิยมทางการเมืองที่ได้รับการอบรมเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรงหรือทางอ้อม รวมถึงได้รับประสบการณ์จากสภาพการณ์ต่างๆทางการเมืองที่มนุษย์ได้สัมผัสโดยตรงหรือโดยทางอ้อม

8.5 บทบาททางการเมือง หมายถึง ลักษณะหรือพฤติกรรมที่แสดงออกทางการเมืองตามแต่ละสถานภาพของตนเองในช่วงเวลาต่างๆ

8.6 สถาบันพระมหากษัตริย์ หมายถึง สถาบันทางการเมืองการปกครองที่ผู้นำมีลักษณะของการสืบทอดอำนาจโดยทางสายโลหิตเป็นสำคัญ

8.7 เจ้าผู้ปกครอง หมายถึง พระมหากษัตริย์ หรือผู้นำทางการเมืองที่มีอำนาจสูงสุดในแห่งรัฐ

8.8 ผู้ใต้ปกครอง หมายถึง กลุ่มเชื้อพระวงศ์ ผู้ใต้บังคับบัญชา ข้าราชการบริวารและประชาชนทุกหมู่เหล่าภายในแห่งรัฐ

8.9 อำนาจ หมายถึง อำนาจอธิปไตยสูงสุดเหนือดินแห่งรัฐที่บรรดาผู้เกี่ยวข้องทางการเมืองต่างพยายามด้วยกระบวนการหรือวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจและรักษาอำนาจนี้ไว้เพื่อสามารถใช้สมรรถภาพของอำนาจนั้นมาดำเนินการในการกระทำการต่างๆให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของผู้ถือครองอำนาจ

8.10 คุณธรรมทางการเมือง หมายถึง ความฉลาดทางปัญญา ความสุขุมรอบคอบ ความมีเหตุผล ความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง ความอดทน ความมีระเบียบวินัย การชนะใจตนเอง จิตใจโอบอ้อมอารี เมตตากรุณา เกรงในศาสนา คุณันเป็นที่หวาดกลัวเมื่อจำเป็น มีต้องรักษา ข้อตกลงเมื่อจำเป็น มีต้องซื่อสัตย์เมื่อจำเป็น กองกำลังแข็งแกร่ง ผู้ช่วยหรือที่ปรึกษาที่ปราดเปรื่อง

8.11 คุณธรรมความสามารถทางการเมือง (Virtù) หมายถึง ความสามารถในการตัดสินใจเลือกสรรคุณธรรมทางการเมืองต่างๆที่มีอยู่ภายในแห่งตนเองมาดำเนินการในทางการเมืองการปกครองให้บรรลุถึงผลประโยชน์โดยรวมแห่งรัฐ ซึ่งคุณธรรมความสามารถทางการเมืองนี้ นอกจากมีลักษณะเหมือนกับการกระทำของบุคคลทั่วไปที่มีจริยธรรมหรือกฎหมายเป็น

กรอบชีวิตแล้ว ยังมีลักษณะเหมือนกับการกระทำของสิ่งโตหรือสุนัขจิ้งจอกภายใต้กุศโลบายในเวลาจำเป็น โดยผลการกระทำต้องได้รับการสรรเสริญหรือไม่ถูกตำหนิเกลียดชังจากเหล่าประชาชน

8.12 เหตุผลแห่งรัฐ หรือผลประโยชน์โดยรวมแห่งรัฐ หมายถึง ความมั่นคงแห่งรัฐ ความเป็นชาติหนึ่งเดียว ความสงบสุขภายในแห่งรัฐ ความอยู่ดีกินดีของประชาชนภายในรัฐ ความเจริญก้าวหน้าแห่งรัฐ หรือการมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองของพลเมืองแห่งรัฐ

8.13 การกระทำแบบสิงโต หมายถึง การกระทำทางการเมืองการปกครองด้วยวิธีการใช้กำลังทางการทหาร เพื่อผลประโยชน์โดยรวมแห่งรัฐ

8.14 การกระทำแบบสุนัขจิ้งจอก หมายถึง การกระทำทางการเมืองการปกครองด้วยวิธีการทางการทูตภายใต้กุศโลบายเป็นสำคัญ เพื่อผลประโยชน์โดยรวมแห่งรัฐ

8.15 กุศโลบาย หมายถึง แผนการหรือวิธีการอันชาญฉลาดล้ำลึกในการกระทำการต่างเพื่อให้ได้มาซึ่งผลสำเร็จ อันเป็นผลดีต่อส่วนรวมเป็นสำคัญ

8.16 ภาวะผู้นำทางการเมือง หมายถึง เจ้าผู้ปกครองหรือผู้นำทางการเมืองต้องมีคุณธรรมความสามารถทางการเมือง (Virtù)

8.17 โขชะตาทางการเมือง หมายถึง สถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในรัฐหรือภายนอกที่รัฐที่สามารถควบคุมได้หรือไม่สามารถควบคุมได้ เช่น ความวุ่นวายทางการเมือง ความขัดแย้งของกลุ่มชนชั้นนำทางการเมือง การเกิดกบฏ การรุกรานของต่างชาติ หรือสภาวะสงคราม เป็นต้น ซึ่งปัจจัยต่างๆเหล่านี้สามารถส่งผลกระทบในทางที่เป็นผลดีต่อรัฐหรือเป็นผลเสียต่อรัฐได้

9. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

9.1 ทำให้ทราบถึงแนวคิดและพระบรมราโชบายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามกรอบแนวคิดทางการเมืองของมาเคียเวลลี

9.2 ทำให้ทราบถึงแนวคิดและแนวนโยบายทางการเมืองของมาเคียเวลลีในมุมมองต่างจากความรู้เดิมที่ปรากฏอยู่เพียงในหนังสือ “เจ้าผู้ปกครอง” (The Prince)

9.3 ทำให้ทราบและเข้าใจถึงแก่นแท้ของระบอบการปกครองในยุคสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในมิติของการเมืองแบบรัฐที่เป็นจริง

9.4 ทำให้สามารถนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยค้นคว้านี้ มาพัฒนาต่อยอดความรู้เดิมในการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทย